

ІННОВАЦІЙНІ ВИДИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ У ФОРМАТІ ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Ольга Куцевол

Доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри,
Кафедра методики філологічних дисциплін і стилістики української мови,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (УКРАЇНА),
21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32,
e-mail: kucevol2006@yandex.ru

UDC: 378.147.091.33-027.22:821.161.2.09

РЕФЕРАТ

Мета. У статті висвітлюється проблема модернізації практичних занять з методики навчання літератури. Мета статті – обґрунтувати теоретичні засади організації та проведення інноваційних видів практичних занять з методики навчання української літератури на основі діалогічного та інноваційно-креативного підходів. **Дослідницька методика.** Для дослідження використано системний підхід із застосуванням методів аналізу й синтезу наукових джерел з філософії, педагогіки й методики навчання літератури. На основі вивчення передового досвіду організації освіти в університеті проаналізовано найбільш перспективні можливості практичних занять у сучасному виші. Використані методи дослідження дали змогу порівняти основні елементи будови практичних занять з методики навчання літератури різних видів. **Результати.** У статті розглянуто різні підходи до проведення практичних занять за монологічним та діалогічним типом. Схарактеризовано практичне заняття діалогічного типу взаємодії викладача й студентів та його відмінності від такого заняття монологічного типу. Описано практичне заняття, проведене за моделлю «Викладач за дверима». **Наукова новизна.** Виклики модернізації вищої школи України детермінують зміну спрямованості професійно-методичної підготовки майбутніх учителів літератури з «наповнення» їх знаннями, вміннями й навичками на підготовку фахівців, готових до професійно-творчої діяльності, а також систематичного засвоєння досвіду вчителів-новаторів, продукування власних інновацій та постійного саморозвитку індивідуально-творчого потенціалу. **Практичне значення.** Ця стаття може бути використана для подальшого вивчення проблеми становлення новітньої методики викладання літератури у вищій школі. Наукові результати дослідження можуть лягти в основу підготовки практичних занять з дисципліни «Методика навчання української літератури».

Ключові слова: професійно-методична підготовка майбутніх учителів-словесників, методика навчання української літератури, практичне заняття, діалогічний та інноваційно-креативний підходи.

ABSTRACT

Olha Kutsevol. Innovative types of tutorials for professional and methodological training of future teachers of Ukrainian literature.

Aim. The article highlights the issue of modernization of tutorials introducing methods of teaching literature. The purpose of the article is to prove the theoretical principles of innovative organization of tutorials for training methods of teaching Ukrainian literature based on dialogical and creative approaches. **Methods.** For the research the systematic review of literature in philosophy, pedagogy and methods of teaching was conducted. Through the investigation of the system of higher education in modern universities the most prospective possibilities of such tutorials were studied. The methods allowed comparing the main aspects of different tutorials introducing methods of teaching literature. **Results.** In the article different approaches to conducting monological and dialogical tutorials were analysed. The tutorial of a «dialogue between a tutor and students» type was characterized and its difference from a monological tutorial was described. The tutorial «A Teacher behind the Door» was presented. **Scientific novelty.** Challenges for higher education modernization in Ukraine determine changes in professional and methodological training of future teachers of literature from stuffing students with knowledge, abilities and skills to training specialists who are ready for creativity, systematic assimilation of other teachers' innovative experience, their own innovations production and constant self-development of creativity. **The practical significance.** The article is useful for the further study of the modern methods of teaching literature and problems of their implementation in higher education. The scientific results of the study may become the basis for the tutorials «Methods of Teaching Ukrainian Literature».

Key words: professional and methodological training of future teachers of Ukrainian literature, methods of teaching Ukrainian literature, tutorial, dialogical and creative approaches.

Модернізація навчального процесу у вищій школі детермінує пошуки нових видів уже випробуваних навчальних форм – лекцій, практичних, семінарських і лабораторних занять. В останні десятиліття педагоги вищої школи намагались окреслити особливості практичних занять у професійній підготовці майбутніх учителів (І. Кобиляцький, А. Кузьмінський, Н. Мойсеюк, В. Нагаєв, Л. Ортинський, М. Фіцула та ін.) [7; 8; 9; 3]. Розглядалась кореляція теоретичної та практичної підготовки майбутніх працівників середніх навчальних закладів, мета й структура таких занять. Проте в більшості випадків методика проведення практичних занять ґрунтувалась на засадах традиційної знанняєвої педагогічної парадигми, за якої ведучим є викладач, а функція студентів зводиться до виконання накреслених ним завдань. Відтак мета практичного заняття передбачає «проведення попереднього контрольного знання студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення, рішення завдань з їх обговоренням й оцінюванням результатів» [7, с. 67].

Питання про роль практичних занять у контексті професійно-методичної підготовки майбутніх учителів-словесників принагідно торкалися О. Горошкіна, Т. Мельник, В. Пустовіт у посібнику «Теорія і практика викладання філологічних дисциплін у вищій школі» [4], а також О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь у колективній пра-

ці «Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі» [5]. Аналіз вищеназваних джерел дає підстави стверджувати, що в більшості з них проведення практичних занять трактується з позицій традиційної педагогічної парадигми, за якої ініціативність і творчість студентів недостатня, оскільки вони розуміють мету своєї навчальної діяльності на практичному занятті лише як «поглиблення та розширення знань, формування навичок професійної діяльності» [5, с. 107].

Питання осучаснення практичних занять з дисципліни «Методика навчання української літератури» принагідно висвітлювалося в монографії О. Куцевол «Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутнього вчителя літератури» [6], проте ще не ставало предметом спеціального дослідження, що й зумовлює **актуальність нашої студії**.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні засади організації та проведення інноваційних видів практичних занять з методики навчання української літератури на основі діалогічного та інноваційно-креативного підходів.

Загальновідомо, що при вивченні у виші конкретних тем будь-якої навчальної дисципліни важлива роль відводиться закріпленню отриманих на лекції знань, що відбувається в ході практичних занять. Так і в професійно-методичній підготовці майбутніх учителів-словесників: якщо основна мета лекційного курсу – забезпечення повноцінної орієнтації студентів-філологів у теоретичних проблемах дисципліни «Методика навчання української літератури», то призначення практичних занять – їхнє активне залучення до практичного оволодіння теоретико-методичними знаннями.

Практичне заняття з методики навчання літератури (*лат.* *prakticos* – діяльний) – це така форма навчальної взаємодії, при якій викладач організовує розгляд студентами окремих теоретичних методичних положень і формує вміння та навички практичного їх застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань. Наголошуємо, що *в сучасних умовах модернізації вищої школи України змінюється спрямованість професійно-методичної підготовки майбутніх учителів з «наповнення» їх ЗУН-ами на підготовку фахівців, готових до професійно-творчої діяльності у швидко змінюваних обставинах, а також систематичного засвоєння досвіду вчителів-новаторів, продукування власних інновацій та постійного саморозвитку індивідуально-творчого потенціалу.*

Таким чином, вища школа потребує розроблення інноваційних видів практичних занять, що дозволять повніше враховувати індивідуально-креативні якості особистості майбутнього фахівця, забезпечувати умови

цілеспрямованого розвитку його професійного мислення та здатності до методичної творчості.

Можна сформулювати такі *завдання інноваційних практичних занять*:

а) *дидактичне* – закріпити, розширити й поглибити теоретичні знання, отримані студентами в лекційному курсі та в процесі самостійної роботи з підручниками та іншими науковими джерелами; формувати на їхній основі переконання, навички продуктивного мислення, полеміки;

б) *практичне* – формувати вміння знаходити підтвердження своїх знань у практиці сучасної школи, розвивати навички творчої професійної діяльності; оволодіти навичками опрацювання наукових першоджерел, ведення дискусії, комунікації з викладачами та однокурсниками;

в) *розвивальне* – навчити студентів порівнювати, аналізувати окремі положення, факти, ідеї, підходи; розвивати їхні професійно-креативні якості;

г) *контролююче* – забезпечити перевірку рівня ЗУН-ів кожного індивіда та діагностики його професійно-креативних якостей за допомогою різних форм контролю.

Відомо, що в традиційній системі навчання у ВНЗ провідна роль у проведенні практичних занять належить викладачеві, а студенти є більш чи менш активними його учасниками, які репродукують засвоєні ЗУН-и. Креативно-інноваційна стратегія професійно-методичної підготовки передбачає «перенесення акценту з наповнення студентів знаннями на самовдосконалення й саморозвиток професійно значущих креативних якостей, формування мотиваційної спрямованості на творче виконання майбутньої професійної діяльності, готовності до сприймання, використання й творення педагогічних інновацій» [6, с. 144].

Організація та проведення інноваційних практичних занять з дисципліни «Методика навчання української літератури» вибудовується на *діалогічному підході*. Рівень активності студентів у діалогічному навчанні визначається дотриманням таких *психолого-педагогічних умов*:

- відтворення реальної обстановки, у якій учасники діалогу представлені як носії конкретних соціальних і професійних ролей;
- урахування психолого-вікових особливостей студентів, рівня їхньої професійно-методичної підготовленості та розвитку творчого потенціалу.

Це сприяє формуванню в майбутніх учителів комунікативних навичок, умінь висловлювати власні погляди на вирішення навчальної проблеми, розкривати, аргументувати й відстоювати свою позицію, не піддаючись тиску авторитетів. У діалогічній взаємодії активізуються когнітивні процеси: сприйняття, увага, уява, інтуїція, антиципація

(передбачення), пам'ять, розвивається творче мислення, накопичується досвід нестандартного вирішення навчальних завдань професійно-методичного спрямування, знижується почуття напруги в спілкуванні з однокурсниками та викладачами. Відбуваються динамічні зміни в емпатійній сфері особистості: посилюється позитивна установка на розуміння інших людей, співчуття, співпереживання й співдію; зростає толерантність й увага до чужої думки, гнучкість у спілкуванні. Розвиваються креативні якості екзистенціальної сфери: зростає впевненість молоді у власних інтелектуальних і творчих силах, самоповага, відбувається взаємне утвердження «Я-концепції» учасників діалогу.

Практичне заняття діалогічного типу, передбачаючи взаємодію та спілкування його учасників як рівноправних індивідуальностей – носіїв унікального особистісного досвіду, також зорієнтоване на їхній творчий розвиток. Заснований на взаємній повазі, довірі, відкритості та взаєморозумінні комунікантів, діалог виступає засобом їхнього взаєморозкриття та взаємоутвердження. Діалогізація навчання надає широкі можливості для всебічного розвитку студентів, зокрема творчого мислення й готовності до майбутньої професійної діяльності. Відтак це дозволяє визначити педагогічний діалог як доцільну форму побудови практичних занять з методики навчання літератури.

Необхідно зважати на те, що **функції викладача** на практичному занятті діалогічного типу, значно розширюються: він виступає не лише як ретранслятор інформації, а ще й виконує різноманітні ролі:

- лідера колективу з можливою функцією його учасника, наділеного особливим авторитетом;
- зразка морально-етичних норм поведінки;
- моделі майбутньої професійної діяльності;
- координатора міжособистісної взаємодії;
- організатора сприятливої психологічної атмосфери, який разом зі студентами виробляє ефективні засоби творчого мислення й формує їхні професійно-креативні якості й т. і.

Функції студента на практичному занятті, проведеному на засадах діалогічної взаємодії, також різноманітніші, аніж у монологічному режимі. Найважливішими з них є такі:

- свідоме засвоєння системи професійно-методичних ЗУН-ів;
- оволодіння ефективною технологією розумової діяльності;
- формування професійно значущих якостей творчого вчителя;
- оволодіння вмінням співвідносити себе, свої можливості й погляди з думками інших учасників діалогу;
- розвиток здатності до діалогічної взаємодії, співпраці й співтвор-

чості на основі гуманістичних мотивів, уміння передавати духовно-моральний досвід іншим учасникам педагогічного процесу.

При підготовці та проведенні практичного заняття діалогічного типу викладач ВНЗ має чітко уявляти специфіку його елементів, які узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1.

Порівняння основних елементів будови практичних занять різних видів – діалогічного та монологічного

Елементи будови заняття	Модель практичного заняття-діалогу	Модель практичного заняття-монологу
Мета практичного заняття	<p>Розвиток інтелектуального, творчого потенціалу студентів засобами вивчення курсу методики навчання літератури.</p> <p>Збагачення студентів знаннями, розвиток умінь і навичок, формування ставлення до знань як передумови особистісного розвитку людини й становлення як творчого вчителя.</p>	<p>Інформаційне насичення студентів, виклад готових знань і перевірка їх засвоєння відповідно до вимог навчальної програми з курсу методики навчання літератури. Вивчення навчальної дисципліни сприймається лише як засіб підвищення освітнього рівня майбутніх фахівців.</p> <p>Зорієнтованість кінцевої мети навчання на оцінку знань, умінь і навичок студентів.</p>
Завдання, професійна позиція викладача	<p>Створення умов для активної участі кожного студента в здобуванні знань через колективний пошук істини, обмін думками, відстоювання свого способу вирішення навчальної проблеми, сприяння реалізації їхнього творчого потенціалу та потреб особистісного розвитку.</p> <p>Особистісна позиція в спілкуванні з молоддю, орієнтація на співпрацю, довіру, вияв щирої зацікавленості в її зростанні. Гуманістична особистісна центрація педагога.</p>	<p>Виклад навчальної інформації без залучення студентів до активної самостійної діяльності, перевірка знань; контроль за дотриманням обов'язків і правил поведінки.</p> <p>Домінування функціонально-рольової позиції, перевага адміністративних методів впливу; дистанціювання від студентів у спілкуванні як демонстрування своєї влади над ними.</p> <p>Егоцентрична особистісна, бюрократична чи предметна центрація педагога.</p>
Головний механізм педагогічного керівництва навчанням	<p>Орієнтація на контактну взаємодію зі студентами, опертя на їхні інтереси, досвід, потреби; рефлексичне керування пізнавальною діяльністю студентів, що будується на відтворенні педагогом поведінки, стану, характеру діяльності своїх вихованців на занятті з подальшим</p>	<p>Прямий вплив на студентів без урахування їхніх потреб та інтересів. Керування їхньою пізнавальною діяльністю засобами примусу, дисциплінарного впливу, вимоги безумовного підкорення настановам викладача.</p>

	коригуванням навчального процесу на основі врахування отриманої інформації.	
Характер пізнавальної діяльності, позиція студента	Активна пізнавальна діяльність, готовність до самостійної роботи, вияву ініціативи, творчості; можливість бути рівноправним суб'єктом навчання, впливати на характер власної пізнавальної діяльності, відчувати відповідальність перед собою та суспільством за її результати. Особистісний характер пізнавальної діяльності, вияв свого ставлення до набутих знань, використання їх як інструмента розв'язання практичних завдань; співпраця з викладачем.	Надання переваги репродуктивній діяльності студента, механічне, несвідоме засвоєння знань та їх виклад; брак ініціативи, творчості, власної думки щодо вивчаного матеріалу. Студент працює лише під безпосереднім керівництвом викладача; він – об'єкт діяльності педагога, споживач знань. Переважає безособистісне сприймання студентом навчальної інформації (відповідь переважно за підручником); позиція пасивного споглядача або виконавця.
Оцінювання результатів навчання	Формування оцінки рівня знань і вмінь студентів з урахуванням докладених ними зусиль, індивідуальних особливостей, рівня особистісного зростання; мета оцінювання – не тільки контроль, а й заохочення молодих людей до самопізнання, самооцінювання, самонавчання й саморозвитку.	Оцінка – формальний показник результату навчання студентів – не враховує реального рівня їхнього розвитку, не допомагає їм орієнтуватися в процесі навчання; може бути формою персоналізації студента для викладача; оцінка пізнавальної діяльності індивіда підмінюється оцінкою його особистості взагалі.

Навчальний діалог на практичному занятті має створювати ситуацію вибору, давати змогу майбутньому вчителю літератури виявити власне ставлення до навчального матеріалу, свої симпатії й антипатії, сприяти розумінню самого себе. Це здійснюється через зіставлення й погодження особистісних цінностей та інтересів з потребами й установками інших учасників навчального діалогу.

Англійський психолог М. Аргайл [1] визначив *умови проведення ефективного діалогу*:

- чітке визначення його обсягу (поєднання запитань, тверджень, припущень);
- вибір оптимального темпу взаємодії з урахуванням особливостей темпераменту, швидкості інтелектуальних процесів та індивідуальних здібностей особистості;
- забезпечення можливості кожної сторони висловити власну точку зору, аргументувати її, поставити під сумнів позицію опонента;

- створення позитивної атмосфери доброзичливості й співпереживання.

Як засвідчує досвід, на практичному занятті з «Методики навчання української літератури», проведеному в режимі діалогічного навчання, студенти зазвичай зустрічаються з **трьома видами труднощів**:

- 1) *інформаційні* – невміння висловлювати власну думку, уточнювати, додавати, узагальнювати сказане в ході виступу; невміння ставити проблемні запитання;
- 2) *регуляційні* – труднощі в керуванні діалогічним спілкуванням, дискусією;
- 3) *афективні* – неспроможність стримувати хвилювання й сильні емоційні переживання, що знижують ступінь ефективності спілкування.

Однак ці труднощі можна подолати за умови розвитку в майбутніх учителів професійних гностичних і конструктивних здібностей, необхідних для діалогічної взаємодії в рамках навчального процесу; а також при активній ролі викладача – організатора педагогічного діалогу, коли він створює атмосферу, вільну від страху перед оприлюдненням студентами власного погляду; виявляє тактовність, стриманість і повагу до їхньої позиції; заохочує самостійність й оригінальність суджень; урахує установки, мотиви, ціннісні орієнтації, творчі здібності й можливості кожного індивіда; забезпечує свободу вибору завдань і свободу дій при їх виконанні; створює ситуацію успіху.

Модернізації професійно-методичної підготовки майбутніх учителів сприяє також і використання особливого типу практичних занять – проведених під безпосереднім керівництвом студентів, які умовно можна назвати **практичним заняттям за моделлю «Викладач за дверима»**. Вони сприяють формуванню ініціативності майбутніх педагогів, самостійності в прийнятті рішень, розвитку креативно-комунікативних якостей, здатності до педагогічної антиципації, конструювання взаємодії з іншими суб'єктами навчального процесу, імпровізування й т. і. Це підтверджує думку дидакта В. Дьяченка: «Щоб оволодіти матеріалом більш ефективно, необхідно не тільки його вивчити й опрацювати, а й уміти викласти іншим, відповісти на запитання, дати пояснення, контролювати якість засвоєння, аналізувати й оцінювати відповіді, давати рекомендації» [2, с. 429–430].

Підготовка аудиторного заняття за моделлю «Викладач за дверима» містить **три основні етапи**:

I. Попередня підготовка студентів:

- розподіл обов'язків між членами академічної групи;

- обговорення та обмін досвідом студентів, які вже самостійно керували практичними чи лабораторними заняттями;
- вибір теми й часу проведення заняття.

II. *Інструктаж студентів, які будуть проводити заняття:*

- уточнення мети та завдань заняття; вибір методів, що забезпечують активність групи в цілому та окремих студентів;
- розробка плану заняття, розподіл часу на огляд кожного питання;
- підготовка наочності й роздатково-дидактичного матеріалу для самостійної роботи студентів (складання й розмноження тестів, анкет, пам'яток, інструктажів, опорних схем, таблиць і т. і.);
- конструювання студентами моделі майбутнього заняття.

III. *Реалізація студентами сконструйованої моделі практичного заняття й підведення його підсумків:*

- невтручання педагога в хід керованого студентом заняття;
- можливі підказки вирішення тієї чи іншої навчальної ситуації (при зверненні студента);
- аналіз, що проводиться після завершення заняття (зазначається, як вдалося реалізувати мету, завдання, організувати взаємодію суб'єктів навчального процесу, активізувати їхню самостійну діяльність).

Не варто сподіватися, що всі студенти, не маючи попереднього досвіду, одразу ж захочуть керувати підготовкою та проведенням практичних занять однокурсників. Безсумнівно, їх потрібно навчати цьому, використовуючи *прийом «мікровикладання»*, тобто поетапне введення в традиційне аудиторне навчання окремих пілотних фрагментів, самостійно підготованих і реалізованих студентами. Це може бути обговорення питання про стан дослідження в науці конкретної методичної проблеми, організація колективного аналізу конкретної навчальної ситуації, коментування підібраної виставки ілюстративних методичних матеріалів і т. і. У виборі тематики таких самостійно проведених занять чи проектів варто зважати на інтереси, нахили й здібності конкретних індивідів, накреслюючи перспективу їхнього зростання, таким чином вони поступово набуватимуть навичок колективної праці, випробовуючи себе в ролі педагога.

Отже, теоретичний аналіз джерельної бази та результати практичної діяльності у ВНЗ дають підстави стверджувати, що інноваційне практичне заняття з «Методики навчання української літератури», проведене в режимі діалогічної взаємодії викладача та студентів, стимулює розвиток багатьох креативних якостей майбутніх учителів літератури: мотива-

ційних – бажання реалізувати свій творчий потенціал; інтелектуальних – творче мислення, спрямоване на пошук оригінальних, нестандартних варіантів вирішення навчальних завдань; емпатійних – здатність емоційно вплинути на співрозмовника, «зарядити» його жагою творчого пошуку; естетичних – здатність по-новому інтерпретувати письменницьку думку, висловлену в системі художніх компонентів цілісної структури літературного твору; екзистенціальних – здатність сформулювати свою позицію, що може вирізнитися з-поміж інших; вольових – уміння відстояти власну думку й т. і.

ЛІТЕРАТУРА

1. Argyle M. *The Psychology of Interpersonal Behavior* / M. Argyle. – London, 1967. – 276 p.
2. Дьяченко В. К. Новая дидактика / В. К. Дьяченко. – Москва : Нар. образование, 2001. – 496 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. – [2-ге вид., доп.] / М. М. Фіцула. – Київ : Академвидав, 2010. – 456 с. – (Серія «Альма-матер»).
4. Горошкіна О. М. Теорія і практика викладання філологічних дисциплін у вищій школі : [навч. посіб.] / О. М. Горошкіна, Т. В. Мельник, В. Ю. Пустовіт. – Луганськ : Луганськ, 2013. – 164 с.
5. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі : [навч. посіб.] / О. М. Горошкіна, С. О. Караман, З. П. Бакум, О. В. Караман, О. А. Копусь; за ред. О. М. Горошкіної та С. О. Карамана. – Київ : АКМЕ ГРУП, 2015. – 250 с.
6. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури : монографія / О. М. Куцевол. – Вінниця : Глобус-Прес, 2006. – 348 с.
7. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2005. – 486 с.
8. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : [навч. посіб.] / В. М. Нагаєв. – Київ : Центр учб. літ., 2007. – 232 с.
9. Ортинський Л. В. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб. для студ. вищ. закл.] / Л. В. Ортинський. – Київ : Центр учб. літ., 2009. – 472 с.

REFERENCES

1. Argyle, M. (1967), *The Psychology of Interpersonal Behaviour*, London, 276 p. (in English).
2. Diachenko, V.K. (2001), *New Didactics [Novaia dydaktyka]*, Narodnoe obrazovaniye, Moscow, 496 p. (in Russian).
3. Fitsula, M.M. (2010), *The Pedagogy of Higher Education*, 2nd ed. [*Pedahohika vyshchoi shkoly*, vyd.2, dop.], Akademvydav, Kyiv, 456 p. (in Ukrainian).
4. Horoshkina, O.M., Melnyk, T.V. and Pustovit, V.Yu. (2013), *The theory and practice of teaching philological subjects in higher education [Teoriia i praktyka vykladannia filolohichnykh dystsyplin u vyshchii shkoli]*, Luhansk, 164 p. (in Ukrainian).
5. Horoshkina, O.M. (Ed.), Karaman, S.O. (Ed.), Bakum, Z.P., Karaman, O.V. and Kopus, O.A. (2015), *Workshop on methods of teaching linguistic disciplines in higher education [Praktykum z metodyky navchannia movoznavchykh dystsyplin u vyshchii shkoli]*, AKME HRUP, Kyiv, 250 p. (in Ukrainian).
6. Kutsevol, O.M. (2006), *Theoretical and methodological foundations of creativity of future teachers of literature [Teoretyko-metodychni osnovy rozvytku kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv literatury]*, Hlobus-Press, Vinnytsia, 348 p. (in Ukrainian).
7. Kuzminskiy, A.I. (2005), *The pedagogy of higher education [Pedahohika vyshchoi shkoly]*, Znannia, Kyiv, 486 p. (in Ukrainian).
8. Nahaiev, V.M. (2007), *Methods of teaching in higher education [Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli]*, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, 232 p. (in Ukrainian).
9. Ortynskiy, L.V. (2009), *The pedagogy of higher education [Pedahohika vyshchoi shkoly]* Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, 472 p. (in Ukrainian).